

[Μελέτες]

Οι Νεοελληνικές Διάλεκτοι

Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της νέας ελληνικής

Διαλεκτικά κείμενα

Επιλογή διαλεκτικών κειμένων από διάφορα είδη λόγου: παροιμίες, δημοτικά τραγούδια, ανέκδοτα, αφηγήσεις.

- Α. Παροιμίες
- Β. Δημοτικά τραγούδια
- Γ. Ανέκδοτα
- Δ. Αφήγηση

Α. Παροιμίες

Πηγή: Μελανοφρύδης, Π. 1987. *Η εν Πόντω ελληνική γλώσσα*.

Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη. Σελ.70-93. © Αφοί Κυριακίδη

- Αν αν φτης, φτεις τον πρόσωπος, κα αν φτης, φτεις τα γένεια σ'.
- Αμόν το λέγω εγώ, αν λέγι και ο Κατής, το χωράφ τ' εμέτερον εν.
- Άλλο εν τ' ηλ' κι άλλο τη φέγγονος.
- Άνθρωπος αγράμματος ξύλον απελέκετον.
- Άγγελον παίρει τα ψυχάς κι ποπάζ τα παράδας.
- Απ' όθεν φογάται άνθρωπον εκεί πλευρούται.
- Άντρασι μ' ο κούβαλον κ' εγώ η μαγερευτρα.
- Άλλο τ' ομιμάτ' τη κούκουδα και άλλο τη κορώνας.
- Γαμπρός υιός κι γίνεται κ η θεγατέρα νύφε.
- Για κατ' ευρήκω και τρώγω, για κατ' ευρήκ και τρώγι με.
- Δέσκαλε ποι εμάθιζες, και νόμον ποι κ' έκρανες.
- Έρθαν τ όρια ασά ρασία
κ εξέγκαν τα βούδια ασά μαντρία.
- Επήραν τα φτερά τ αέραν.
- Εκυλίεν η τέντσερι κ εύρεν το γαπάχ.
- Εσέν κορτσόπον λέγατο, κ' εσύ νυφίτσα άκσον.
- Είχασε και κ εθέλνασε, έχασα κι αραεύω σε.
- Επήραν τα ρωθώνιατ αέραν.
- Έναν πε κ έναν άκσον.
- Εσέν μουλάρ πουλώ σε, ας κλαίγι που θ' αγοραΐσε.
- Εγώ αμόν εσέν κι γίνουμαι,
- εσέν αμόν εμέν εφτάγω.
- Ετατανεύτεν η γραία σά σύκα
θα τρώγι και τα συκόφυλλα.
- Η γλώσσα τ' ψαλίδ' στεκ'.
- Η κόρ ποι θελ' κανάκεμαν ας παίρη χέρον άντραν.
- Η ώρα το φερ' ο χρόνος κι φέριατο.
- Η γλώσσα κλαδία κ' έχ.
- Η πολλοί μαμμήδες το παιδίν κοτσόν εφτάνε.

- Καινούρ κοσκίν, και μέρ να κρεμάνω σε.
- Κοκκίν, κοκκίν, γομούται το σακίν.
- Με το μολύβ' να κρούσατον αίμαν κι σταζ'.
- Μετ' εκείνον σ' έναν σακίν κ' εμπαινώ.
- Με το ζόρ, ποπάς κι γίνεται.
- Μέγαν βούκαν βουκού, και μέγαν λόγον μη λες.
- Ντο έχς Μουράτ; - Το είχα πάντα.
- Ξερά φάβατα σην πέτραν κι πιάννε.
- Όποιος γίνεται πρόγατον τρώγιατον ο λύκον.
- Όθεν γάμος κι ατός παρανύφσα.
- Ουντάν κ' έχει η μήνα Σάββαν κ εβδομάδα Κερεκήν.
- Ούμπ' αν ακούς πολλά κεράσια μικρόν καλάθ' έπαρ.
- Ο χορτασμένον αση πεινασμέν τα χάλια χαπάρ κ' εχ.
- Ο κόρτζ αγοράζ' ψωμίν, π' έχ έναν ομμάτ' αγοράζ' αλεύρια, και π' έχ' δύο ομμάτια αγοράζ' κοκκία.
- Ποι σπέρ' θα θερίζ'.
- Πολλά ποι παθάν, πολλά μαθάν.
- Σην αναβροχήν, το χαλάζ πά καλόν εν.
- Τα περασμένα συγχωρεμένα.
- Το πολλά το γέλως εχ' και την κλαίει.
- Τ' οψάρ' ασό κηφάλ βρωμά.
- Τ' έναν το χέρ νίφτ' τάλλο και τα δύο το πρόσωπον.
- Το σημερινόν την δουλείαν σο πουρνά μαφίντζ.
- Το αίμαν νερόν κι γίνεται.
- Τον άεν τάξον και το μωρόν μη τάγς.
- Τη σκύλ' το δίκαιον πα, δίκαιον εν.
- Τα γράμματα φαντάγματα υιέμ' την λύραν παίξον.
- Τη πουλί το γάλαν.
- Τ' άγρια τ' άλογα τ' άγρια τα ρασία ημερώναντα.

B. Δημοτικά τραγούδια

Πηγή: Λαμψίδης, Π. 1960. *Δημοτικά τραγούδια του Πόντου*. Α. Τα κείμενα. Αρχεΐον Πόντου 4. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

Ακριτικό

Ακρίτας κάστρον έχτιζεν'τριγύλω 'ς σα ραχία,
απάν' του κόσμου τα φυτά εκεί φερ' και φυτεύει,
απάν' του κόσμου τα πουλλά εκεί πάγ'νε φωλεύ'νε.
Ατά κελάηδ'ναν κ' έλεγαν «πάντα θα ζει Ακρίτας»
Κι ατώρα κελαηδούν και λέγ'νε «θεν' αποθάν' Ακρίτας».

- Ακούς, ακούς Ακρίτα μου, ντο λέγ'νε τα πουλλόπα;

Ακούγει από κι Ακρίτας μου, χαμογελά και λέει:

- Αφσήτεν τα πουλλόποα μου ας κελαηδούν κι ας χΐαιρουν,

Ατά μικρά πουλλόπα είν' 'κ' εξέρ'ν να κελαηδούνε.
Όταν τερή το πέραγκαν ο Χάρον κατηβαίνει.

- Πού πας, πού πας, νε Χάρε μου, και πας συχαρεμένα;
- Έρθα να παίρω την ψυχή σ' και πάγω χαρεμένα.
- Εμέν' Ακρίτα λέγ'νε με, ανίκητον Ακρίτα.
- Για σους, για σους, Ακρίτα μου, βαρέα μη καυχάσαι,

εμέν σ' εσέν πη έστειλεν απ' εσέν παλληκάρ' εν'.
- Χάρε μ', για 'λα ας παλεύουμε 'ς το χάλκενον τ' αλώνιν,
Αν εν' και το νικάς μ' εσύ, επάρ' την ψή μ' και δέβα,
Αν εν' και το νικείσαι, θα παίρω και το μαύρο σ'.
Εξέβαν και επάλεψαν, ενίκεσεν ο Χάρον.

Της αγάπης

Κ' ένα κορτσόπον αγαπώ σουμά 'ς την γειτονείαν
Κ' εντρέπομαι να λέγ' ατεν, κορτσόπον, αγαπώ σε.
Κι ατέ 'πεντρόψεν κ' είπε με, παιδόπον, αγαπώ σε.
Τ' εσόν αγάπη και τ' εμόν 'ς σα χόνα εν' κρυμμένον,
τα χόνα εχαμέλυναν κι αγάπ' φανερώθεν.

Απόδοση στην κοινή νέα ελληνική

Κι ένα κορίτσι αγαπώ πού 'ναι γειτονοπούλα
και ντρέπομαι να της το πω, κορίτσι, σ' αγαπάω.
Και μούπ' αυτή χωρίς ντροπή, αγόρι, σ' αγαπάω.
Η αγάπη σου κι η αγάπη μου στα χιόνια είν' κρυμμένη,
τα χιόνια χαμηλώσανε κι η αγάπη φανερώθη.

Γ. Ανέκδοτα

Πηγή: Μελανοφρύδης, Π. 2005. *Ποντιακά ανέκδοτα, διηγήματα και δημοτική ποίηση*.
Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη. © Αφοί Κυριακίδη

Ο Χαράλαμπος

- Νέπε, 'πε άλφα, είπεν ο Σῆαμῆς, ο δέσκαλον, τον Χαράλαμπος τον Βελονάν, ασ' ση Χαβίαναν.
- 'Κι θέλω, είπεν εκείνος.
- Νέπε, γιατί κι λες; Είπεν ατόν ο Σῆαμῆς.
- Αν λέγω άλφα, θα λες με 'πε και βήτα, είπεν ο Χαράλαμπος.

Σεράντα χρόνια Γιάννες

Είνας Ρωμαίος, Γιάννε έλεγαν ατον, ετούρκ'σεν. Οι Τούρκ' να τιμούν ατον, εποίκαν έναν μεγάλον τραπέζ' κ' επροσκάλεσαν και τον Μεχμέτ'. Αέτσ' εκόλτσαν ατον.
Ο Μεχμέτ'ς εκάτσεν 'σο τραπέζ' και πριν να τρώει, εποίκεν τον σταυρόν, αμόν ντο εποίν'νεν ουντάν έτον Ρωμαίος.
Οι Τούρκ' εχολιάσταν και είπαν ατόν:
- Εσύ ατώρα Μεχμέτ'ς είσαι, γιατί ευτάς το σταυρό σ';
Και ο Μεχμέτ'ς είπεν ατ'ς:
- Σεράντα χρόνια Γιάννες, 'σο μίαν γίνεται Μεχμέτ'ς;

Ους τ' εφτά χρόνια

Μάνα , ερώτησεν έναν παιδί την μάναν ατ', όσον πόσον θα σύρωμε εμείς αούτο την φτώχειαν;
- Ους τ' εφτά χρόνια, γουρπάν'τα, είπεν ατον η μάνα 'τ'.
- Κι ας' σα εφτά χρόνια κ' ύστερα;

- Ατότες συνηθίζοι' α', είπεν η μάνα 'τ'.

Δυο τυφλοί

Δυο τυφλοί εκάτσαν να τρώ'νε ντολμάδες.

- Γιατί τρώς δυο-δυο; Είπεν ο ένας.
- Απόθεν κεσ' εγροϊκ'σες α'; είπεν ο άλλος.
- Απ' εμέν κεσ'.

Δ. Αφήγηση

Πηγή: Διαμαντίδης, Κ. Ε. 2003. *Το ροδάφ'νον*.

Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Σελ.21-22. © Ελληνικά Γράμματα

Η γραία η παρθένα, η Κοσμέτ'σσα, 'ς σήν έμπαν τ' Αεργίτα αμόν ντ' έσπιξαν τα κρύα, έρθεν ο μικρόν ο γιος ατ'ς, ο Σάββας κ' επέρεν ατεν κ' εκατήβαν 'ς σην Αθήναν. Θα κάθεται μετ' εκείνον, ούς να διαβαίν'νε τα καλά τα ημέρας του Χριστού και το Νέον Έτος, κ' επεκεί, την πρωτάνοιξην, ξαν' θα κλώσκειται οπίσ' 'ς σο χωρίον.

Μαθεμέντσα 'ς σα πολιτείας, η άχαρος, 'κ' έτον και η ψή ατ'ς έσπασεν απέσ' 'ς σα τέσσερα τα τουβάρια. Όλιον του Θεού την ημέραν, εκάθουτον 'ς σό παράθυρον καικά κ' ετέρν'νεν εξ' μερέαν τσ' ανθρωπ'ς π' επέγ'ναν κ' έρχουσαν άν'-κα. Τον πάλτον ατ'ς πα' 'κ' εβγάλ'νεν. Εφοούτον γιάμ' κάπ' κρυών' κι αρρωστέν'.

- Μω αϊκον ζήσην, έλεεν τον γιον ατ'ς. Ζωή μη εν αούτο ντ' ευτάτεν; Εφέκετεν τα χωρία με τα κρύα τα νερά, τα ποτάμια, τ'ορμάνια, το καθαρόν την άεραν, τα καλωσύνιας τη κοσμί' και έρθετεν εσέβεταν αδά 'ς σα φυλακάς απέσ'. Άρθεπος να σταυρώντς έναν λόγον κ' ευρίεται. Καπ' να πορπατείς και πας κ' επορείς φοάσαι γλύν'νε σε τ' αυτοκίνητα. 'Σ σην έγκλεσίαν πά' να πας, θέλτς ένα ημερ'κόν. Ουρανόν πουθέν κ' ελέπ'ς. Όθεν παίρ' τ' ομμάτι σ', τσιμέντα και σιδέρ'τα ασ' σην νηήν 'ς σον ουρανόν. Ο ήλιεν πά', ζατίμ', απ' όθεν-κεσ' εβγαίν' και που-κεσ' βασιλεύ', κανείς χαπέρ 'κι παίρ'. Ολάν, εγώ επορώ και ζω αέτσ' και κάθαν ατόσον λέτε με έλα μετ' εμάς; Άλλο αδά-κέσ', ποδεδίζω σας, δουλειαν 'κ' έχω. Αν αγαπάτε με, άλλο αδά-κέσ' μη κοβαλείτε με. Θα ζω έναν-δυο χρόνια κι άλλο, αφήστε με να ζω άμον άρθεπος. Εγώ, ατώρα, θέλω ήσυχον ζωήν. Αούτα τα γουργουλέδες, για τ' εμόν την ηλικίαν 'κ' είναι. Παράπονα, δόξα τον Θεόν, ασ' σα καν'νάν εσουν 'κ' έχω. Το σωστόν σωστόν. Εγώ την ψή μ' θέλ' ατο. Εσύ πα' καλός είσαι κ' η νύφε μ' πα' τον λόγο μ' δεύτερον 'κ' ευτάει. Αφτυμένον κερίν στέκ' εμπροστά μ'. Άμαν, άκ'σον τη μάννα σ' πουλί μ'. Εμείς πουθέν 'κ' ησυχάζομε. Έμαθαμε 'ς σα χωρία, με τ' αυλία μουν, τα κοσσαρόπα μουν, τα παχτζεδόπα μουν, τη γειτονίαν εμουν. Πάμε, έρχουνταν, κάθουμες, λέουμε τ' έναν και τ' άλλο, κάποτε τοουδεύομε, κλώσκουμες ξάν' ιγεύομε. Κι αέτσ', κυλίζομε τα ημέρας. Αδά-κεσ', καν'νάν πα' 'κ' εγνωρίεις και κανείς πα' 'κι ξέρ'τσε. Οντέν φεύτεν πιρνά-πιρνά και πάτεν 'ς σα δουλείας εσουν, απομένω αδ' απέσ' μαναχέσσα και σπαν' η ψή μ' ούς να έρχουσνετεν. Κάθουμαι 'ς σο παράθυρον καικά, η μαύ'σσα και χα θα έρχουνταν, χα θα έρχουνταν, ούς να γίνεται μεσημέρτς τα γόνατα μ' τρομάζ'νε. Αγρείμαι, τρομάζ' τ' απάν'-ι-μ'! «Κατ'ς έρ'ται», λέω, «εμπαίν' απέσ', ντο θα γίνουμαι;» Ατόσα κι ατόσα γίν'τανε 'ς σα πολιτείας. Τα τηλεοράσεις κάθαν ημέραν λέγ'νε. Κάποιοι πά', έρχουνταν κρούγ'νε τα κωδώνια. Εγώ τουλώνω κι ασ' σόν τόπο μ' 'κι λαταρίζω. Οψέ καικά, είνας αφωρισμένος, τσ' έτον ποίος εξέρ, εντώκεν, εντώκεν το κωδών' κ' εγώ ασ' σό φόβο μ', χά έτον θ' ετσίλτευα αφ' κάτ'-ι-μ'. Ασ' σου είδεν 'κ' ένοιξα, εσ'κώθεν εδέβεν πλάν. Άντσάκ έρθεν η ψη απάν' -ι-μ'.

Πηγή: Διαμαντίδης, Κ. Ε. 2003. *Το Ροδάφ'νον*.

Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Σελ.25-26. © Ελληνικά Γράμματα

Ο μικρίκον, ο Νικόλας, εκάθουτον αφ'κα' -καικά', απάν' 'ς έναν τδούλ' και εφουκρούτον, κάπ' και που, ντο έλεαν ο κύρ'ς ατ' με την καλομάναν ατ'.

□ Μίλα βρε γιαγιά ελληνικά, να καταλαβαίνω κ' εγώ τι λες! είπεν την Παρθέναν.

Η Παρθένα πα', μασχαρευτά, κλώσκειται λέει ατον:

□ Ατώρα θα λέγω κ' εσέν και τ' ελληνικά σ' πα'. Εσύ πα' εγέντς άρθεπος τεί και θα διάρμενεύ'ς με πα', ψεζ'νόν σκατόν! 'Κ' επεγνεύτες και την καλατδήν εμουν, θώπεκα! Φτου κι απ' όθεν εξέβες κάστανον! Άμαν, εσύ ντο κουσούρ' έεις; Όλια τα καπαέτιά του κυρού σ' και τση μάνας-ι-σ' είναι. Χίλια φορές είπα σας - κλώσκειται 'ς σον Σάββαν μερέαν- απέσ' 'ς οσπίτ' καλατδέψ'τεν την γλώσσαν εμουν, να μαθάν'νε και τα παιδιά σου. Την γλώσσαν εμουν 'κι πρέπ' να χάνομ' ατο.

□ Καλά είναι όλια ατά ντο λες, μάνα, λέει ατεν ο Σάββας, άμαν, η γλώσσα απέσ' 'ς σ' οσπίτιά 'κ' εγεννέθεν. Η γλώσσα απέσ' 'ς σην κοινωνίαν εγεννέθεν. Εκεί άπέσ' ζει κ' εκεί άπέσ' αποθάν'. Ατώρα, πασκέιμ' ντο είμες 'ς σην πατρίδαν; Αέτσ' άμον ντ' εγέν'τον ο κόσμον, τ' ελληνικά πα' φρούμαι, ολίγον-ολίγον, θα χάν'τανε κ'εσύ λες με για τ' εμέτερον την γλώσσαν. Άίτε και εκαλάτδεψαμε απέσ' 'ς σ'οσπίτ'. Και ντο θα γίνεται; Εξ' μερέαν και να θελτς πα', 'κ' επορείς. Η δουλεία σ' 'κι 'ίνεται.

□ Χάσον τ' εξ' μερέαν. Εσείν απέσ' 'ς σ' οσπίτ' καλατδέψ'τεν. Τ' εξ' μη τερείτεν. Εμείς πα' με τσοι Τουρκάντας εξήν'ναμε, άμαν, τη γλώσσαν εμουν όσον ντ' επόρεσαμ' ατο. Εγώ με το εγέραςα, πασκέιμ' ντο είμαι παλάλα; Ατά ντο λες, όλια εγροικώ ατα. Άμα, ντο λέω σε ακ'σον. Τα παιδιά αέτσ' μη άφήνετα ατα. Όσον ντο επορείτεν μαθίστε ατα. Μω σε! Τ' εγγλέζικα πως παγ'ν και μαθάν'ν ατα; Πόντιος που 'κι ξέρ' την γλώσσαν ατ', εν' άμον σπανός ποπάς. Και άναυα την γλώσσαν, την ιστορίαν πα', πρέπ' να μαθίζετεν τα παιδιά σου. Να εξέρ'νε απόθεν έρθαμε, πως έρθαμε, και για τ' όποιον έρθαμε. Να εξέρ'νε απόθεν κρατεί η ρίζα 'τουν. Να εξέρ'νε πως εμείς πα', κάποτε, είχαμε Πατρίδαν. Και ντό Πατρίδαν!!! Ει μαύρον Κοσμάά!!! Να εξέρ'νε πως η καμπάνα τ' εμέτερον, ατώρα, άλλο 'κι κροῦδει. Επέμ'νεν εκεί και αναμέν' δίχα γλώσσαν.